

Dygo, Marian

"Agrarstruktur im Hegau des 18. Jahrhunderts. Auswertung neuzeitlicher Urbare mit Hilfe des Computers", Christhard Schrenk, Konstanz 1978 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 78/4, 829-830

1987

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Zamieszczone w omawianym tomie rozprawy i materiały nie wyczerpują problematyki sformułowanej w tytule publikacji i w redaktorskim wstępie. Otrzymałmy zbiór opracowań szczegółowych, niekiedy bardzo szczegółowych i fragmentarycznych, na najrozmaitsze tematy, nie zawsze nawet ściśle związane z tematem tytułowym, o różnej wartości i przydatności. Jest to zresztą tendencja nader często widoczna w radzieckich publikacjach historycznych lat ostatnich: wydawanie zbiorów artykułów poświęconych zagadnieniom szczegółowym, niekiedy wręcz przyczynkarskich, słabo spojonych ogólnym tytułem tomu.

W interesującym nas tutaj wydawnictwie tylko trzy artykuły dotyczą bezpośrednio opanowywania przez człowieka, a ściślej przez kolonistów rosyjskich i współdziałających z nimi przedstawicieli innych narodowości w XVI—XVIII w., syberyjskiego środowiska naturalnego. Są to rozprawy: W. N. Kuriłowa i D. J. Rezuna o genezie kulturalnego krajobrazu Syberii, z sięgnięciem do przedkolonialnego okresu dziejów tej krainy i ze szczególnym uwzględnieniem roli procesów urbanizacyjnych, dalej A. A. Lucidarskiej o osadnictwie okolic Tomska w XVII w. oraz I. P. Kamienieckiego o znaczeniu opisów Kuzniecka i Tomska sporządzonych przez znanego badacza Syberii, historyka G. F. Millera, w 1734 r. dla zdefiniowania pojęcia miasta w piśmiennictwie naukowym rosyjskim. I. W. Asejew, A. W. Gładilin, A. W. Jermołajew, W. P. Leontiew i J. S. Chudiakow opublikowali informacje o stanowiskach i zabytkach archeologicznych z doliny rzeki Barguzin, dolnej Angary i środkowego dorzecza Jeniseju. W. N. Kuriłow, A. W. Opołownikow, E. A. Opołownikowa, L. A. Tkaczenko, W. D. Kołguszkin i W. M. Gołołobow przedstawili prace o budownictwie drewnianym w różnych zakątkach Syberii, jego zabytkach i problemach konserwacji. A. W. Ogurcow i N. P. Kradin omówili zagadnienia budownictwa obronnego. Tenże Kradin oraz Lucidarskaja zaprezentowali historię budowy i układ przestrzenny dwóch rosyjskich gródków na Syberii: Lapinskiego gródka i Juilskiego ostroga. We wszystkich rozprawach dotyczących budownictwa podkreślono wyraźne wpływy rosyjskiego budownictwa drewnianego tych regionów Rosji, z których przybywali na Syberię koloniści, ale równocześnie wpływ syberyjskiego środowiska oraz miejscowej tradycji.

Poza pewną ilością nowych informacji o źródłach archeologicznych, raczej skąpych i pozbawionych wyczerpującej dokumentacji, omawiany tom przyniósł w postaci odsyłaczy bądź publikacji wybranych tekstów, sporo wiadomości wydobytych z archiwów — irkuckiego i nowosybirskiego, przede wszystkim zaś z zespołu „Sibirskij prikaz” przechowywanego w Centralnym Państwowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie oraz z bardzo interesującego Archiwum Leningradzkiego Oddziału Instytutu Historii Akademii Nauk ZSRR.

A. W.

Christhard Schrenk, *Agrarstruktur im Hegau des 18. Jahrhunderts. Auswertung neuzeitlicher Urbare mit Hilfe des Computers*, Konstanzer Dissertationen t. 159, Hegau-Bibliothek t. LII, Hartung-Gorre Verlag, Konstanz 1987, s. 550.

Rozprawa doktorska Christharda Schrenka powstała w ramach programu badawczego p.n. „Regionale Transformation von Wirtschaft und Gesellschaft im Bodenseeraum (16.-19. Jh.)”, realizowanego od końca lat siedemdziesiątych w Uniwersytecie w Konstancji (zob. „Schriften des Vereins für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung” t. CIII, 1984, s. 115—174). Praca składa się z trzech

części. Część I poświęcona jest urbarzom jako gatunkowi źródła historycznego oraz dotychczasowym sposobom ich wykorzystywania. Na s. 28—40 udzielił autor odpowiedzi na pytanie: *Warum Urbarauswertung mit dem Computer?* i przedstawił metody wykorzystywania urbarzy przy pomocy komputera (Schrenk jest autorem specjalnego programu). Część II zawiera obszerną prezentację wyników szczegółowych, zaś ostatnia — ich uogólnienie, ze szczególnym naciskiem na problem tzw. protoindustrializacji. W rezultacie powstała pomysłowa i niezwykle bogata faktograficznie monografia struktury agrarnej jednego z regionów południowo-zachodnich Niemiec w XVIII w., praktycznie nie do zrealizowania metodami tradycyjnymi. Rozprawa Schrenka ukazuje możliwości badawcze, jakie powstałyby wraz z interpretacją naszych lustracji przy pomocy komputera.

M. D.

Polska czasów saskich. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Instytut Historii Filii UW w Białymstoku, pod red. M. Wrzowska, Dział Wydawnictw Filii UW w Białymstoku, Białystok 1986, s. 299.

„Istota sprawy nie polega na tym, że historiografia obchodziła się z dołą saską w sposób niesprawiedliwy, lecz na tym, że dzieje tego okresu zaniedbywała” — już to zdanie Stefana Mellera we „Wprowadzeniu” uzasadnia potrzebę wydania tego tomu zawierającego teksty 15 referatów i komunikatów ogłoszonych na sesji w Białymstoku jeszcze w kwietniu 1980 r.

Szczegółowo i krytycznie omówił historiografię epoki „Sasa i Lasa” Andrzej Zahorski w referacie „Stan badań nad historią Polski czasów saskich”. Doceniając walory szeregu publikacji zwrócił uwagę na brak wyczerpującej syntezy. Trzy kolejne referaty dotyczą zagranicznych kontaktów Rzeczypospolitej: Emanuela Rostworowskiego, „Francja, Polska i podlaski Wersal”, Stefana Mellera, „Holandia a Polska za Sasów”, Jacka Staszewskiego, „Koniec unii z Saksonią”.

Wewnętrznych dziejów politycznych dotyczy referat Jerzego Michalskiego, „Sejm w czasach saskich”. Autor przypomina m.in., że z 36 zwołanych w tej epoce sejmów jedynie 12 nie zerwano, ale też właśnie w okresie największego upadku parlamentu polskiego powstały znakomite projekty jego reformy. Komunikat Andrzeja Rosnera podjął na podstawie ponad 4000 mów politycznych interesującą próbę analizy frazeologii używanej w czasach saskich.

Sporo uwagi sesja poświęciła problematyce gospodarczej. Niektóre teksty z tej dziedziny przekroczyły granice czasów saskich. W szczególności dotyczy artykułu Witolda Kuli „Gospodarka rolna bez akumulacji (Polska XVI—XVIII w.)”. stanowiącego tłumaczenie publikacji w „Studi Storici” i nawiązującego do klasycznej książki tego autora „Teoria ekonomiczna ustroju feudalnego”. Poza granice epoki saskiej wykracza również referat Adama Manikowskiego, który pozytywnie rozstrzyga postawioną w tytule kwestię: „Czy istniał polski merkantylizm?”. Dwa inne opublikowane wystąpienia dotyczyły kwestii bardziej szczegółowych: Alina Sztachelska omówiła „Organizację administracji dóbr podlaskich Jana Klemensa Branickiego” a Jerzy Trzoska przedstawił kłopoty kupców gdańskich spowodowane wojną rosyjsko-szwedzką w latach 1741—1743.

Na odrębne odnotowanie zasługuje referat Anatola Leszczyńskiego (ZIH) poświęcony organizacji gmin żydowskich w ziemi bielskiej, nawiązujący do opublikowanej w 1980 r. rozprawy doktorskiej tego autora.